

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
GÜLŞEHİR SOSYAL BİLİMLER MYO
BANKACILIK VE SİĞORTACILIK PROGRAMI

Öğr.Gör. Müjdet Güngör

DERSİN ADI	BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ
4. HAFTANIN KONUSU	Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Çözüm Arayışları

1) AKTİF-PASİF SORUNU

Türkiye’nin sosyal güvenlik sisteminin temel sorunları, emek piyasası ile yakından ilişkilidir. Yıllar itibarıyla aktif-pasif oranlarına bakılarak, sistemin temel sorununun nereden kaynaklandığı anlaşılabilir. Sosyal güvenlik sisteminde aktif sigortalıların sayısının, sistemden aylık alanların sayısına oranı, ideal olarak 7 kabul edilir. Tablo 1’de ise Türkiye’deki bu oranın çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Aktif/Pasif Oranı (2016-2019)

<i>4/a Kapsamında Aktif ve Pasif Sigortalılar (2016-2019)</i>				
	2016	2017	2018	2019
Aktif Sigortalılar	15.355.158	16.369.073	16.054.759	16.010.002
Pasif Sigortalılar (Aylık/Gelir Alanlar)	6.738.314	7.023.352	7.321.242	7.597.064
Aktif/Pasif Oranı	2,28	2,33	2,19	2,11
<i>4/b Kapsamında Aktif ve Pasif Sigortalılar (2016-2019)</i>				
	2016	2017	2018	2019
Aktif Sigortalılar	2.794.132	2.923.994	2.984.780	2.888.154
Pasif Sigortalılar (Aylık/Gelir Alanlar)	2.518.779	2.425.481	2.490.409	2.508.546
Aktif/Pasif Oranı	1,11	1,21	1,20	1,15
<i>4/c Kapsamında Aktif ve Pasif Sigortalılar (2016-2019)</i>				
	2016	2017	2018	2019
Aktif Sigortalılar	2.982.548	2.987.396	3.033.301	3.102.808
Pasif Sigortalılar (Aylık/Gelir Alanlar)	1.913.966	1.969.889	2.056.280	2.108.933
Aktif/Pasif Oranı	1,56	1,52	1,48	1,47

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Tablo 2. Aktif/Pasif Oranı (2016-2019)

	Aktif Sigortalılar	Pasif Sigortalılar (Aylık Alanlar)	Aktif/Pasif Oranı
2016	21.131	11.171	1,89
2017	22.280	11.419	1,95
2018	22.072	11.868	1,86
2019	22.000	12.215	1,80

Kaynak: www.sgk.gov.tr

2019 yılında 22 milyon kişi aktif sigortalı ve 12,2 milyon kişi ise pasif sigortalıdır. Bunun anlamı her 1 emekliyi 1,8 çalışanın finanse etmesidir ve bu da maalesef mümkün değildir. Bunun için Türkiye’de emeklilik yaşı kademeli olarak artırılmaktadır. 2020 yılında Aktif/Pasif Oranı ise 1,87’dir.

2) SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN SORUNU

Sosyal güvenlik sistemi bir bütün olarak ele alındığında, sistemin toplam gelirleri ile toplam giderleri arasında bir dengenin olmadığı ve sistemin, 1990’lardan beri sürekli açık verdiği söylenebilir. Sistemin finansman açıkları ülkemizin kalkınma sürecinde karşılaştığı en önemli problemlerden biridir. Her yıl genel bütçeden sosyal güvenlik sistemine yapılan transferlerin artış oranı, ekonominin büyüme oranından daha yüksek seviyelerdedir.

Tablo 3. SSK İstatistikleri (Milyar TL)

YILLAR	GELİR	GİDER	FARK	KARŞILAMA ORANI (%)
2002	11.132.049	13.518.049	-2.386.000	82
2003	15.450.060	20.258.677	-4.808.617	76
2004	19.417.958	25.174.958	-5.757.000	77
2005	22.739.769	30.151.436	-7.411.667	75
2006	29.996.173	38.293.722	-8.297.549	78

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Tablo 4. BAĞ-KUR İstatistikleri (Bin TL)

YILLAR	GELİR	GİDER	FARK	KARŞILAMA ORANI (%)
2002	2.101.540	5.032.115	-2.930.575	42
2003	2.982.986	8.061.199	-5.078.213	37
2004	4.241.518	9.953.538	-5.712.020	43
2005	3.726.768	11.020.036	-7.293.268	34
2006	8.515.186	13.515.400	-5.000.214	63

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Tablo 5. Emekli Sandığı İstatistikleri (TL)

YILLAR	GELİR	GİDER	FARK	KARŞILAMA ORANI (%)
2002	4.981.388.344	7.629.741.972	-2.648.353.628	65
2003	6.814.266.712	10.346.934.283	-3.532.667.571	66
2004	7.780.452.224	12.245.126.168	-4.464.673.944	64
2005	10.098.998.052	14.085.922.348	-3.986.924.296	72
2006	9.834.582.411	15.233.823.935	-5.399.241.524	65

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Tablo 6. SGK'nin Gelirleri ve Giderleri (Bin TL) (2016-2019)

	2016	2017	2018	2019
GELİRLER	274.346.226	321.162.137	387.380.348	473.564.131
<i>Bağışlar, Yardımlar, Özel Gelirler</i>	20.601.693	25.713.571	16.800.848	110.036.562
GİDERLER	277.052.201	317.580.273	393.132.235	477.455.258
BÜTÇE DENGESİ	-2.705.975	3.581.864	-5.751.887	-3.891.127

Kaynak: www.muhasabat.hmb.gov.tr

2020 yılındaki gelirleri 569 milyar TL ve giderleri 541 milyar TL olmak üzere SGK bütçesi toplam 28 milyar TL fazla vermiştir. 2021 yılında ise gelirler 458 milyar TL ve giderler 493 milyar TL olmak üzere kurum bütçesi 35 milyar TL açık vermiştir.

Sağlıklı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulabilmesi ve kendinden beklenen hizmeti verebilmesi için sistemin sağlam bir finansmana sahip olması gerekmektedir. Sosyal güvenliğin finansmanı konusunda başlıca üç kaynaktan söz edilmektedir. Bunlar; primler, vergiler ve karma bir sistem olan prim ve vergilerdir. Türkiye’de her ne kadar çeşitli finansman yöntemleri uygulansa da zamanla giderler gelirleri aşmış ve sistem açık vermeye başlamıştır.

Türkiye’deki sosyal güvenlik açıklarının ve emeklilik sisteminin gerçek bir finansman krizine girmesinin nedenleri şöyle özetlenebilir:

- Aktif/Pasif oranının düşük olması
- Emekliliğe hak kazanma yaşının siyasal kazanımlar için sıklıkla değiştirilmesi
- İş yeri denetimlerinin yetersizliği
- Prim affı uygulamalarına devam edilmesinin vatandaşları bu yönde bir beklenti içine sokması ve dolayısıyla prim tahsilatının olumsuz etkilenmesi
- Kayıt dışı istihdam oranının yüksek olması¹

¹ Sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların toplam çalışanlar içindeki payını gösteren kayıt dışı istihdam oranı, Ocak ayında %28 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı verilerine göre kayıt dışı istihdam oranının en yüksek olduğu sektör %86,62 ile “Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık”tır (www.sgk.gov.tr ve www.tuik.gov.tr)

Tüm bu şartlar altında, devletin sosyal güvenlik sistemini işletmesi ekonomik bir faaliyettir ve mali yapıya etkisi kaçınılmazdır. Sosyal güvenlik açıkları özellikle makroekonomik büyüklükler üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda sosyal güvenlik açıklarının; borçlanma, bütçe, GSMH ve gelir dağılımı üzerinde etkileri bulunmaktadır.

3) SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN SORUNLARINA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Yönetmel sorunlardan bahsedildiğinde, sistemin kurumsal yapısı ve yönetim şekli ele alınabilir. 2006 öncesi dönemde üç farklı kurum, iki farklı bakanlığa bağlıydı. Emekli Sandığı, Maliye Bakanlığı'na; BAĞ-KUR ve SSK ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlıydı. Bu üçlü kurumsal yapı; norm ve standart farklılığı, farklı mesleki faaliyetler, farklı sağlık kurumlarından hizmet alma, farklı yasal düzenlemeler ile oldukça karmaşık bir sistem olmuştu.

Üç kurumun T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olan SGK çatısı altında birleştirilmesi ile sözü edilen sorunların çözümü için yeni bir süreç başlamıştır. Ancak bu birleşme, aslında kısmen şeklen gerçekleştirilmiştir. Çünkü bu eski kurumlara tabi olanların emekli olması, daha sonra ölümleri halinde hak sahiplerine aylık bağlanması ve son olarak hak sahiplerinin de vefatı sonunda bu kurumlar gerçek anlamda işlevini yitirmiş olacaktır.

Kurumsal anlamda yapılan bu düzenlemenin dışında, sistemin en temel sorunu olan emeklilik yaşı ile ilgili de önemli düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde emeklilik yaşı ile ilgili en radikal düzenleme 1999 yılında yapılmıştır. Bu tarihten önce kadınlar 38, erkekler ise 43 yaşında emekli olabiliyorlardı. Ancak bu yaşlarda emekli olmanın devlet bütçesini sıkıntıya düşürdüğü gerekçesiyle 1999 yılında çıkartılan 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile emeklilikte köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu kanunla emeklilik yaşı kadınlarda 58, erkeklerde ise 60 olarak düzenlenmiştir. 2006 yılında çıkartılan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile de 2035 yılından itibaren kademeli artış ile birlikte 2048 yılında hem kadın hem de erkeklerin 65 yaşında emekli olacağı düzenlenmiş olmasına rağmen hali hazırda ortalama emekli olma yaşı yaklaşık olarak 50-52'dir. Dolayısıyla sistemin giderleri gelecek 15-20 yıl içinde oldukça yüksek seviyelerde olmaya devam edecektir.

Sosyal güvenlik sisteminde yapılan bir diğer düzenleme ise 2001 yılında kabul edilen "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu"nın yürürlüğe girmesidir. Sosyal güvenlik sistemine bir alternatif olmaktan ziyade onun bir tamamlayıcı olarak hayata geçirilen bu uygulama, insanların refah seviyelerini artırmayı amaçlamaktadır.

4) KAYNAKLAR

- www.sgk.gov.tr; www.muhasibat.hmb.gov.tr; www.tuik.gov.tr
- Muhammed Sabır FIRAT. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ve Sosyal Güvenlik Açıkları.
- Cengiz KILIÇ. Bireysel Emeklilik ve Sosyal Güvenlik Sistemi (İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi)
- Fuat ERDAL (2018). Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1484)